

„...ÍGY KEZDŐDÖM ÉN A NÉVTELEN JEGYZŐNÉL”¹ (I)

Szabó Zoltán levelei Ortutay Gyulának

Közzéteszi Varga Katalin

Szabó Zoltán első írásai tizenkilenc éves korában a *Fiatal Magyarország* 1932. áprilisi és a nemzedéki szerveződés jegyében született *Névtelen Jegyző* 1932. májusi számában jelentek meg. „Mellettem egy aktatáskában két folyóirat cikkeinek, verseinek, novelláinak kézíratai” – írta ekkor a FIATALSÁG MÉRLEGEN² című cikkében. Ortutay Gyulának küldött, sokszor izgatott hangvételi leveleiből kitűnik, hogy egy év múlva, 1933-ban már nagy múltú lapok, a *Napkelet*, majd a *Magyar Szemle*, a *Magyarország* is helyet adott verseinek, irodalmi recenzióinak és társadalomkutatással kapcsolatos írásainak. Az említett orgánumok megújulásuk reményében szintén a fiatalság felé nyitottak az idő tájt.

1932 májusában *Névtelen Jegyző* címmel egy éjfékete borítójú, szépirodalmi, művészeti és kritikai folyóirat látott napvilágot, melyet főszerkesztőként Rózsahegyi György, szerkesztőként Bethlen – később Boldizsár – Iván,³ Hegedüs Géza⁴ és Szabó Zoltán jegyezték. A bevezető megírására – 1931 végén vagy 1932 elején – Karinthy Frigyes kérték fel a fiatalok. A negyvenöt éves, országosan ismert író 1932 májusában FIUK! című, atyai hangvételi előszavában nemcsak a lapot bocsátotta irodalmi útjára, hanem úgy tűnik, nevet is adott neki, sőt a fiatalokkal való találkozását is rekonstruálhatóvá tette. „Irodalmi lapot szeretnétek alapítani – húszéves köztetek a legidősebb. Pénztek nincs, hirdetési ügynökök sincsen. Micsodátok van hát, az Istenért, kérdezné bármelyik szerkesztő úr, olyan arccal, mintha telek nélküli házépítésről beszélne valaki. Körülbelül ez a helyzet. Néhány verset és novellát és cikket tettek asztalomra, az

első szám tartalmát. Ez volna a léghajó, ami alá épülne a lakóhely, hogy a telkek és házak fölött lebegve hirdesse létjogosultságát. Már ez így van a szellemvilágban. | Irodalompolitika, kultúrpolitika kerül szóba, miközben beszélgetünk. Kérdésemre azt felelitek: világosan látjátok a kort, amiben élünk – éppoly világosan, mint közülünk azok, akiket mintaképpül választottatok. Irodalomról van szó, főként úgynevezett szépirodalomról, a szépirodalom nyelvéhez kötött művészet, a nyelv nemzetéhez, a nemzet országához, az ország hazához – mi más lehetne hát a követendő irány, mint a magyar kultúra fejlesztése, folytatva ott, ahol elődeink abbahagyták, lépést tartva a nagy nyugat-európai mozgalmakkal, figyelve az életet, fülébe harsogva a világnak a magyar gyászt, a magyar bánatot. | Hm... fiúk... furcsa ez. Honfibu... elégikus hangulat... nem egészen értem, mikor ti emlegetitek. Csodálkozva néztek rám. Lehet-e magyar költő más hangulatban – Trianon után? Mohács után, Világos után is így volt. | Trianon? Mit tudtok róla, fiúk – hiszen alig éltetek még Trianon napján. Talán mégsem egészen azonos ez a Trianon Moháccsal és Világossal. És különösen a ti számotokra nem. Az én számomra – nem mondom. Én tulajdon szememmel láttam s kezemmel tapintottam még a régi Magyarországot... Azazhogy, várjunk csak. Azt a régit mi hívjuk csak Magyarországnak. Odakint, Európa nyelvén, ami oly fontos nektek, ez volt a neve: Osztrák–Magyar Monarchia. És inkább osztrák, mint magyar. | Mohácsról, Világosról beszéltek? Mindkettő után egészben veszett el az ország, nem darabolták le tagjait, az egész testét fektették sírba. | Trianon irgalmatlan volt valóban, koldussá és nyomorékká tett: de ugyanakkor ledöntötte körülöttünk a börtönfalakat, kicsike lett az ország s gyámol-

talán, de ugyanakkor, ötszáz esztendő, félezer esztendő után először elismerten szabad és független ország, szabad és független országok között! A kézen vezetett, pártfogolt, felemás, bár hatalmas gyermek kicsike és szegény emberré serdült, de emberré serdült mégis, felnőtt, viszszaakapta önmegrendelkezését. | *Ti már ebbe a kicsike országba születetek bele, nem szebb, bátrabb, életteljesebb, dicsőbb, költőnek valóbb inspiráció örülni ez újjászületett csecsemőnek, mint azon keseregni, amit osztrák–magyar apátok elveszített? Koldussá lettetek apátokkal együtt magatok is, de nem tetszik nektek jobban a fillér és ritka pengő mindkét oldalán magyar felirattal, mint a régi bankó Janus-arca kétféle szöveggel, kétféle szellem és akarat nyomán? | Talpalatnyi hely, de egészen a tietek. S hol a tagadás lábát megveti... Különben is, hiszen ti szellemet akartok idézni – a Művészet szellemét –, attól féltek most, kishitűek, hogy csonkán jelenik meg a szellem is, mert testét megcsonkították? Szavakat vártok, a lélek kútjából felmerülőt, s előre aggodtok, hogy sirató, keserű szó lesz – de miért? Mit veszített a ti országotok, magyar igék birodalma – ki bántotta a ti egyetlen kincseteket, a magyar szókincset? Én jól ismerem ama gyászos szerződés feltételeit – nem emlékszem rá, hogy egyetlen jelzőt, egyetlen igekötőt, egyetlen névelőt is odaigértünk volna nyelvünkéből, reparáció fejében. | Ezt a kincset egészen örököltétek, mint szétvert zsidók a Szentírást. | S most kevésnek érzitek ahhoz, hogy bizakodó és reménykedő és vidám programmal induljatok a lapalapításnak? | Arpád úrnak kevesebb kellett hozzá, hogy országot alapítson. | Új honalapítók a szellem birodalmában, talán nem véletlenül került tőlük a hegyre ama valódi honalapító. Névtelenek vagytok, de a szemetek, fületek nyitva van, s kezeitekben ott az íróvessző. Mint annak, aki a honfoglalás történetét megírta. Nevezzétek el ezt a lapot Névtelen Jegyzőnek.”⁵*

Jóval később A SIÓ TÖLTÉSÉN (ILLYÉS GYULÁRÓL) című köszöntőjében⁶ Szabó Zoltán felidézte, hogyan vitték bemutatni a *Névtelen Jegyző* első számát Szabó Dezsőnek a Philadelphia kávéházba, „...néhányan folyó-

iratot alapítottunk; ezt természetesen saját tulajdonrészt lírai műveink hordozójának szántuk; biztonság kedvéért azért kértünk írást néhány élemedett korú írótól is, például Illyés Gyulától,⁷ aki akkoriban már elmúlt huszonkilenc éves. [...] Erős nyakkendő-huzigálás közben kerültünk át az ajtón, s jutottunk óvatos vargabetűvel az asztalához. Egyikünk előadta, hogy lapot hoztunk. »Üljének le!« – mondta szigorúan. Részleteztük lapunk célját, és előadtuk azt az óhajunkat, hogy a Mester műveinket olvassa el, aztán fogadjon bennünket újra, és adja tudtunkra véleményét tehetségünkről. Szabó Dezső nem szólt, kinyújtotta a kezét, átvett egy példányt, fellapozta. Majd felhőrdült. – »Hát ezt nem maguk írták!« – dörögte Zeneakadémiába való hangon: a többi törzsasztal mellől a Krisztinaváros békés polgárai mind felénk néztek, süllyedni kezdtünk. – »Itt egy kis Karinthy k..., itt egy kis Illyés k...« – harsogta, a hang a négybetűs szavaknál különösen fölemelkedett, hogy mindenki megértse, mit mond, az egész Philadelphia. – »Azt akarják maguk, hogy én, Szabó Dezső, Illyés Gyulát a maguk lapjában olvassam!« – Határozottan süllyedtünk. – »A Mester nincs jó véleménynyel Illyés Gyula költészetéről!« – próbálkozott egyikünk kissé idétlenül. A Mester harsogva hahotázott. »Illyés Gyula! Nekem róla egy nagy hajú fiatalember jut eszembe. Olyan, akinek a haja már a homlokánál hullámos, ondolált, aztán tovább ondulalódik a feje búbján túl is...«

1930 nyarán – éppen, amikor Szabó Zoltán befejezte tanulmányait a budapesti piarista gimnáziumban – jelent meg a FIATAL MAGYARSÁG – ESMÉK ÉS ELSZÁNÁSOK című, ZÖLD FÜZET néven híressé vált brosúra, melyet minden cserkészcsapathoz eljuttattak. A kollektív szerzőségű útmutatóban Sík Sándor, Teleki Pál és még sokan⁸ – felvázolva a világháború és Trianon utáni, gazdasági válság sújtotta ország helyzetét – kísérletet tettek egy magyar szellemiségű, előítéletektől, ideológiáktól és politiká-

tól mentes, szociális odafigyelésen alapuló program felvázolására. Károsnak minősítették a MAGYAR HISZEKEGY-et gépiesen recitáló, nem-nem-soházó „szavaló irredenták” tevékenységét, délibábos álmodozásnak tartották a turánizmust, a nemzetközi kihatásra vezető internacionalizmussal szemben az egészséges nemzeti szellemre, tudatra épülő, nemzetek közötti testvéri egységet állítottak elérendő célnak, rámutattak arra, hogy az áhított demokrácia helyett az ideológiákból rendszerint csak a tömegek megosztása és pártcélokra való kihatása valósul meg. Az ifjúság tájékozódásának támogatására írott füzet húsz pontba foglalt ajánlással, cselekvési normával zárul. Ez a nyomtatvány volt közvetlen szellemi elődje a *Fiatál Magyarság* című orgánumnak, a magyar cserkészférfiak, az öregcserkészek lapjának, amely 1931. március 1. és 1943. október 21. között tizenhárom évfolyamot ért meg.⁹

Bethlen Iván és Szabó Zoltán neve szerkesztőbizottsági tagként ugyan csak 1934-től szerepelt a címlapon, de a lap megreformálásának munkáját gimnáziumi tanáruk, cserkészvezetőjük, Sík Sándor biztatására már 1932–1933 körül megkezdték. „A *Fiatál Magyarság* nem szabad hogy szaklap legyen, az öregcserkészlet köreiben történt események krónikája: krónika, semmi más. Ma eszmék és berendezkedések ütközőpontjában, mikor minden találmány politikai, és minden közgazdász és üzletember politikát lát és csinál, a cserkészlet – amely hisszük, hogy egy fiatalságot, egy emberebb ember és magyarabb magyar és európaibb európai fiatalságot teremt – nem vonhatja ki magát a világ nagykérdéseinek vállalása alól.”¹⁰ Tehát nem csupán egy lap szerkesztéséről gondolkodtak, hanem tágabb összefüggések figyelembevételével egy stabil, szellemileg és érzelmileg felkészült generáció építésére is koncentráltak. 1932-ben megalakult a Fiatál Magyarság Szemináriuma, 1933-ban propagandaszerveket létesítettek – így például a szociális ügyek kezelésében

élen járó Pécselt Fiatál Magyarság klub alakult¹¹ –, 1934-ben pedig megkezdte munkáját a Fiatál Magyarság Szociográfiai Munkaközössége. Kapcsolatot kerestek a kor fiatal magyar mozgalmaival, így többek között a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumával, Buday Györggyel, Ortutay Gyulával. A lap 1934. novemberi, a szegedi fiatalokkal közösen írott, szociográfiai számában a falvak és tanyák kérdőíves felmérésének munkájára szólították fel a fiatal magyarságot.¹² A szociográfiai munka addigi elméleti és gyakorlati tapasztalatait A FIATAL MAGYARSÁG TÁRSADALOMKUTATÁSI MUNKÁJA című tanulmányában összegezte Szabó Zoltán a HONISMERET KÖNYVE¹³ számára. 1935-ben csak elvétve, 1936-tól meg már egyáltalán nem jelent meg írása a lapban.

Szabó Zoltán a *Magyar Szemlében* és a *Napkeletben* 1933 áprilisában, illetve májusában, júniusában közölt először írásokat, a recenziókban éppen Ortutay Gyula betyár- és juhásznótagyűjtését méltatta. Hogy egy huszonegy éves fiatalember hogyan kerülhet ilyen jelentős lapok szerzői közé, az nyilvánvalóan tehetség kérdése is. Ezen kívül szerepet játszhatnak még véletlen adottságok, mint például a szerkesztő személye vagy események, mint éppen egy szerkesztőváltás, avagy aktuális szerkesztőségi igény valamiféle újításra, megújulásra. A *Magyar Szemlé*nél – ahogy ez Szabó Zoltán A HISTORIKUS HALÁLHÍRÉRE című, 1955-ben írott emlékezéséből is kiderül – a szerkesztő, Szekfű Gyula nyitottsága és világlátása tette lehetővé a csatlakozást. „Szekfű Gyula az időben Bethlen István folyóiratának, a *Magyar Szemlé*nek volt a szerkesztője, s az, akit csak pozíciója érdekelt, a rendszer támaszának, oszlopának nézhetett őt. A jelek azonban arra vallottak, hogy Szekfű ennek a nem restaurálásra, hanem lebontásra szoruló építménynek nemcsak oszlopa, hanem Sámsona is volt. A korszak uralkodó hibáinak szókincsét a Három Nemzedékkel ő

fogalmazta meg. A két háború közti magyarországi társadalmat semmi sem ítélte el oly határozatosan, mint az a jelző, amivel Szeffő szolgált, a száraz és még csak nem is szerfelett ironikus: „neobarokk”. [...] Az, amit Szeffő a nemzeti múlt felől parvenünek és hamis pénznek ítelt, megegyezett azzal, amit az ifjabb értelmiség a nép jövőjét keresve akadálynak tekintett. Ez magyarázza a különös és majdnem akadálymentes rokonszenvet, amely a konzervatív idősebb tudós és a radikális fiatalok között kialakult. Ez magyarázza, hogy a Választ leszámítva egy sajtótermék se munkált oly eredményesen a változás előkészítésén, mint Szeffő Gyula Magyar Szemléje. E folyóirat – Szeffő Gyula személyes jóvoltából – a parasztkérdés forradalmi szóba hozását nem ellenezte, hanem kezdeményezte. A szerkesztő Szeffő becsülését és támogatását olyanoknak tartotta fenn, akik a nép ügyét gátlás és ideológia nélkül tették szóvá, noha ezek céljaikban merőben különböztek tőle.” A *Napkelet* 1933. júniusi szerkesztőváltása és az új koncepció, a fiatalok megnyerése a közölt levelekben részletesen megismerhető.

Szabó Zoltánnak 1933 és 1935 között évente egy-egy tanulmánya és néhány könyvismertetése jelent meg a *Magyar Szemlé*ben, míg a *Napkelet*ben egy tanulmánya, két verse és tizennégy könyvismertetése látott napvilágot. Ezek a számok csekélynek tűnnek a következő évek terméséhez képest, amikor is a *Válasz*, az *Élet*, az *Új Élet*, a *Korunk Szava*, a *Jelenkor* és a *Magyar Nemzet* sokat foglalkoztatott munkatársa lett. Szabó Zoltán életében a *Szemle* és Tormay Cecile lapjának a jelentősége valószínűleg az íróvá avatódásban rejlik.

Az 1939 tavaszán írott utolsó két levél a Magyar Munkaközösséggel kapcsolatos, melyről viszonylag keveset tudunk. A Munkaközösség 1938 őszén alakult, sok jelentős kortárs értelmiségi támogatásával – akik közül Ortutay Gyula, Szabó Zoltán, Borbély Mihály, Schöpflin Gyula igazgatósági tagságot is vállalt –, Keresztes Károly és Hont

Ferenc kezdeményezésére. „A Magyar Munkaközösség a fiatal magyar írók, művészek és a közönség szövetkezete. Célja, hogy közös munkában egyesítse a magyar kultúra haladó szellemű képviselőit, biztosítsa számukra alkotói tevékenységük zavartalan folytatását és a közönség tagjai részére színházi és tudományos előadásokat, hangversenyeket, folyóiratokat, könyveket stb. kedvezményes árban vagy díjmentesen juttasson. Jegyezzen üzletrészt! Egy üzletrész 20 P. és 50 fillér beíratási díj. – Aki üzletrészt jegyez, a Magyar Munkaközösség tagja lesz. [...] Néppel egyggyé forrott, öntudatos, szabad magyarság és európai színvonal – erre törekszik a Magyar Munkaközösség! – A Magyar Munkaközösség színháza a Független Színpad.”¹⁴

Az elképzelések szerint a Munkaközösségnek tudományos, zenei, színházi, írói és gazdasági tagozata volt, külön-külön tervek alapján, de egy gazdasági keretben működtek. Például az 1938. november 5. és 1939. január 21. közti időszakban tíz társadalomtudományi témakörben meghirdetett előadást ígértek szombat estére a Társadalom-egészségügyi Múzeum nagytermébe, Kovács Imre, Katona Jenő, Erdei Ferenc, Veres Péter, Gál István, Ortutay Gyula, Sárközi György, Cs. Szabó László, Passuth László, Gáspár Zoltán előadásában. A zenei szeminárium keretében az 1938. november 11. és 1939. április 21. közötti időszakban tizenkét előadást rendeztek péntek esténként a Plank-féle hangversenyteremben. A hazai, európai és szomszéd népzenejéről, illetve kortárs zenéről, hanglemez-bemutatóval vagy fiatal hangszeres előadók közreműködésével tartott előadások Veress Sándor, Bartók Lajos, Lajtha László, Szabolcsi Bence, Lükő Gábor, Molnár Antal nevéhez fűződtek, sor került egy Kodály–Bartók-estre is. A Hont Ferenc irányította Független Színpad – melynek eredete a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumában található – az 1938. december 2. és 11. közötti időszakra Madách Imre A CIVILIZÁTOR-ra, a HÁROM

KÖRÖSZTYÉN LEÁN drámai példázatra és a KOCSONYA MIHÁLY HÁZASSÁGA énekes-táncos boházatra invitált a Zeneakadémia kamaratermébe.

Az ígéretes, nagy léptékű tervekhez és eseményekhez képest 1939 tavaszára kiderült, hogy a szövetkezet gazdasági és erkölcsi válságba jutott, hogy még a cégjegyzékbe sem vetették fel, tehát hivatalosan meg sem alakult. A tagdíjból és a rendezvények belépőjéből befolyt pénz kezelése nem volt tisztázott, tartozások és adósságok halmozódtak fel, fokozódó személyi ellentétek tették lehetetlenné a rendteremtést. Szabó Zoltánnal egy időben, külön-

külön a többi igazgatósági tag is lemondott, ezzel azonban a szövetkezet mégsem szűnt meg, részben a felvett kölcsönök visszafizetése miatt további tervek születtek a fenntartására, például baráti társaság formájában.

A levelek¹⁵ a Széchényi Könyvtárban Ortutay Gyula még feldolgozatlan hagyatékában találhatóak. Köszönettel tartozom Szabó Zsuzsának, hogy támogatta a kutatást, és Ortutay Tamásnak, mert engedélyezte a hagyaték átnézését, és hozzájárult a levelek közléséhez.

Varga Katalin

1

Bp., 1933. január 26.

Mélyen tisztelt Uram!

Most megjelent nb könyvről¹⁶ annak idején a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának¹⁷ előfizetési fölhívását megkapván első kollegiális kötelességünknek tartottuk, hogy a kötetről még megjelenése előtt lapunkban megemlékezzünk.¹⁸ Tettük pedig ezt azért, mert meggyőződésünk, hogy tiszteletreméltó és fiatal munkájuk mindenben egyezik a mi célkitűzéseink irányával. Most, hogy a kötet megjelent, fogadják ezúton is szimpátiánk és nagyrabecsülésünk kifejezését.

Mint hogy föltétlenül kötelességünknek tartjuk, hogy a megjelent kötetről lapunkban ismertetést és kritikát hozunk, tisztelettel kérem, hogy egy példányt nekünk recenzióra megküldeni szíveskedjék. Vagy szerkesztőségünk címére (IV. Királyi Pál u. 5.) vagy – mivel a kritikarészt én írom – egyszerűség kedvéért az én címemre (Szabó Zoltán Budapest V. Visegrádi u. 43.). Szívességéért fogadja előre is köszönetünket.

Egyben nagy köszönettel vennénk, hogyha következő munkájukat nekünk vázolni méltóztatna, és esetleg annak lehetőségeire rámutatna, hogy lapunkkal miben lehetünk nagyra becsült munkájukban segítségükre és támogatásukra.

Nagy megtiszteltetésnek vennők, ha Ön vagy Buday György munkatársa lapunk számára egy cikkben lenne szíves a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának mibenlétét és célkitűzéseit vázolni egy-két oldalnyi terjedelemben.¹⁹

Nagyon kérem, hogy erre vonatkozólag válaszát címemre küldött levélben mielőbb megadni szíveskedjék, és ha mozgalmukban valami módon segítségükre lehetünk, készséggel állunk rendelkezésükre.

Fáradságát előre is köszönöm, és fogadja nagyrabecsülésem kifejezését
kész tisztelettel

Szabó Zoltán

A Fialat Magyarország szerkesztőbizottsága nevében

Kedves Barátom,

nagy örömmel és köszönettel vettem a kötetedet²⁰ és leveledet. Mind a kettő nagy gyönyörűségemre szolgált, a könyv önmagáért, a leveled külön azért, hogy megtudtam: közölünk való vagy, és a Fiatall Magyarorságot a „mi lapunknak” nevezed.

Remélem, hogy mi is a mi lapunk állandó munkatársának nevezhetünk, és hogy ezzel a Fiatall Magyarország nyer, arra a könyvedhez írt előszó kitűnő bizonyíték.

Nagyon kérek, hogy azt az említett cikket, hacsak lehet, küldd úgy mégis, hogy esetleg ebben a számban kijöhessünk vele. Azt nem gondolom, hogy baj lenne, hogy a recenzió is, a cikked is egy számban jöjjön... sőt.²¹ Ebben a számban ugyanis például az ifjúsági egyesületekről is szó esik, és szeretném, ha az egyetlen produktív fiatal egyesülésről, rólatok is szó esnék.

Egyébként, ha nem okoz Nektek különös nehézséget, nagy örömmel venném, ha az eddig megjelent kiadványaitokat is megküldenétek. Egyrészt akkor lenne ürügyem és alkalmam rá, hogy a *Reflektor* című rovatunkban egy összefoglaló cikkben emlékezzek meg eddigi működésekről. Természetesen, ez a cikk értékelő lenne, és szépen egészítené ki a te ismertető cikkedet. Másrészt a Te könyved után egész működések nagyon érdekel, és itt nem nagyon tudok a kiadványaitokhoz hozzájutni. Tehát, ha nem okoz különösebb nehézséget, nagyon kérek, hogy ez irányban intézkedni szíves légy, valószínűleg a Fiatall Magyarorságon kívül is tudok majd írni Rólatok valahová. Nektek se árt, nekem se.

Ha Buday György szívét felénk tudnád hajlítani egy Fiatall Magyarorságnak csinálendő szignet²² vagy címlap erejéig, az igen nagy öröm lenne mindnyájunk számára, ugyanis ezt a mostani címlapot sehogy se tudom jó szemmel nézni. És nem tudjuk jó egynehányan fiatalok.

Eddig az „üzlet” volt, azaz inkább *nobile officium*. Most következik a líra. Amihez van érzéked, amint az előszavadból látom.

A könyveddel kapcsolatban csak annyit szeretnék megjegyezni a kritikán kívül, hogy noha én a szó szoros értelmében laikus vagyok, mégis nagy lelkesedéssel olvastam, igaz, hogy csak mellékfoglalkozásként vagyok laikus. Egyébként „fejjel megyek a falnak”, azaz lírikus lennék. Szóval a „hivatalos” kritikán kívül, amiben kénytelen leszek nagyon dicsérni a könyvedet, és nemcsak a szándékáért, hanem a kiviteléért is, csak annyit, hogy kedvet kaptam tőled Pesten itt valami szociográfiát mívelni Angyalföldön vagy egyebütt. Valószínű ugyan, hogy majd bevisznek mint kommunistát, de ez, gondolom, Veled is csaknem megtörtént.

Szóval laikus vagyok, meg nem is vagyok laikus. Máté András [!] gazdalegénytől ugyan nagyon elfajzottam városivá, viszont rajtam van az elemi csapás, hogy lírikus mivoltom miatt nagyon tud érdekelni minden, ami magyar és Magyarország, ha ez a Magyarország sokszor nem is egészen a mi kedvünk szerint való.

Amint látod, már benne vagyok a lírában, és pedig nem is egészen véletlenül. Ugyanis az üzleti összeköttetésen kívül tudnék örülni, ha Veled barátságba keverednék, minek következtében szeretnék megismerni azon túl is, amit egy könyvben és egy levélben adsz magadból.

Tehát magamon kezdem:

Vagyok: pályámra nézve műegyetemi hallgató, hivatásomra nézve lírikus és publicista és minden, aminek egy mai fiatalnak, aki érzi a felelősséget magáért az országért és az országa nyelvéért lennie kell.

Most van talán egy éve, hogy elkezdtünk csinálni egy fiatal irodalmi folyóiratot Névtelen Jegyző címmel, gondolom, nem ismered, mert többen állították már, hogy nem helyes irodalmi lapot annyira a nyilvánosság kizárásával vezetni, mint mi tettük.²³ De hát pénz, pénz, pénz. Majd megküldöm Neked a megjelent öt számot.

Hogy a Fiatal Magyarorságot is bemutassam neked: ugyancsak most van egy éve, hogy néhányan jelentkeztünk fiatalok, mikor a Fiatal Magyarság már a válság legszélén állott, egyszerűen azért, mert intenzív közönnyel kezelték a fiatalok. Azóta tettünk egyet-mást azért, hogy a lap valójában is fiatal legyen, és legalább ne egész terjedelmében csapatparancsnokok érzelmes visszaemlékezéseit közölje, hanem reprezentálja azt, hogy a fiatal magyarság, azaz az öregcserkész mint fiatal és férfias mozgalom is tud valamit hozni, ami tényező lehetne a magyar életben. Azóta mint fiatal szerkesztőbizottság működünk a háttérben néhányan, és céljainkat talán legjobban megvilágítom azzal, hogy meglehetősen intenzíven dolgozunk azon, hogy valami olyan épkezláb fiatal tettel és fiatal értékek sorozatával lépünk ki a magyar élet terére, mint Ti azt művészeti téren tettétek. Éppen ezért a cikken kívül is érdekelne, hogy miket míveltek Szegeden, és ha fáradságot vennél magadnak, hogy nekem ezekről a dolgokról külön is írj, az nagy örömömre szolgálna. Ugyancsak szívesen és hálával venném, ha beleegyezésedet nyilvánítanád egy veled való állandó levelezésbe.

Egyszóval az a lényeg, hogy Pesten is történik valami, Szegeden is. Nem látom okát, hogy ne segítsünk egymásnak, ti se lehettek túlságosan gazdagok. Mi sem vagyunk sem emberekben, sem értőkben, sem munkatársakban, ti is fiatalok vagyok, mi is. Egy ugyanazon magyarság és fiatalság súlyával és egy ugyanazon bizalmatlansággal minden vonalon. Ezért örültem nagyon, hogy az első, akire közületek találtam, közülnök való, és *tevel* lehet szólni hozzá, amint fiatalokhoz és egy úton járókhoz illik.

Ne csudálkozz ezen a furcsa és először talán indokolatlanul bizalmasnak látszó levelelmen. Ahogy én nem csudálkoztam a rapszodikus-lírikus előszavadon, és nem is mentegetőzném a helyedben érte. Ma fiatal csak ilyen előszóval írhat könyvet, ha őszinte akar lenni.

Ma fiatal csak ilyen levéllel válaszolhat az olyan becsületes kitűnő könyvre, mint a tiéd, ha igazán fiatal. Azért hát ne keresd ennek a hangnak az okát a leveledben, magadban vagy bennem. Az ok: Vince András béreslegény és Máté Sándor [!] gazdalegény, akik bemutatnak minket egymásnak. Tartom szerencsémnek.

Szervusz
Szabó Zoltán

Leveledet és a cikket várom.

3

1933. február 28.

Kedves Barátom

most kaptam meg a levlapodat, s azonnal meg is válaszolom. A dolog úgy áll, hogy nem a Te leveled kallódott el, hanem az én válaszom. Ehun a rémregény: levlapoddal együtt kaptam egy méltóságos ajánlott levelet a M. Kir. Postaigazgatóságtól, melyben erősen fenýítenek, mivel a Névtelen Jegyzők csomagjába egyszerűen beletettem egy négyol-

dalas levelet Neked. A jóemberek fölbontották és visszatartották, ezért a hallgatásom. Még jó, hogy fölírtam magam feladónak, mert most Téged zavarnának.

Jelenleg még fogalmam sincs, micsoda feltételekkel lesznek hajlamosak eltovábbítani Neked a csomagot. Mindenesetre a közeljövőben (holnap v. holnapután) remélem, tudok küldeni levelet vagy az eredetit vagy második kiadást. Jegyzők ugyanakkor mennek.

Addig is: cikked biztos jön ebben az FM számban (pár nap és ezt is megkapod). Az én kritikám nem biztos, hogy belefért.

Könyveddel kapcsolatban röviden a következő tippjeim vannak: Magyar Szemle, Napkelet, Erdélyi Helikon. Mindezekben valószínűleg tudok kritikát hozni vagy hozatni Rólad. Napkeletnek (VII. Rózsa u. 13.) küldj egy recenziópéldányt!!

Mindezeket a levelemnek nem helyébe, hanem elébe írom. Csak ma még nem tudok leülni egy levél idejéig, viszont nem akarom, hogy tovább értesületlenül maradj. Ha eddig nem is miattam, de mindenesetre az én hibámból így is történt sajnós. Bocsánatodat kérem.

Nem állom, hogy nagyon szép, őszinte leveled itt is, amennyire a hely engedi, megköszönjem. Így gondoltam én is, és nagy öröm volt nekem a leveled. Remélem, hasonlóan válaszolhatom. Addig is vedd baráti kézszorításomat: Zoltán

4

Bp., 1933. március 6.

Kedves Öregem

nem tudom, megkaptad-e amaz elkallódott leveletem, amelyről a legutóbbi levelezőlapomon is emlékeztem. Ugyanis a postát én kifizettem, de az azért megint kérdés, hogy a posta továbbította-e. Ha nem kaptad meg, írd meg kérlek, és akkor újra megpróbálom megírni Neked mindazt, amit abban a levélben mondtam.

Most rettenetes sok dolgom van. Jelenleg – példának okáért – bútorterveket is rajzolok, azonkívül, hogy szemináriumi előadásra is kellene készülnöm. Azért írok Neked ilyen rövid lélegzetű levelet.

Fodor persze nem hozta le sem a cikkedet, sem a kritikámat ebben a számban. Helyszűke és egyéb ilyesmik ürügyével. Valószínűleg azért is, hogy véletlenül se sikerüljön valami átfogó képet adni a mai fiatalság tömörüléseiről. Eredetileg ezt szerettem volna, hiszen ezért csináltattam a két interjút „helybeli” ifjúsági egyesületeink „díszével”. Hogy sötét háttérül szolgáljanak a Ti becsületes munkátok mögé.

Talán csudálkozol, hogy a FM-al kapcsolatban ilyen kulisszatitkokat felfedően őszinte vagyok, de... nincs értelme, hogy titkolózzunk egymás előtt. Meg nagy undorom is van az ilyen közönséges világtól. Persze a dolog csak annyit jelent, hogy a cikk a következő számra maradt. De kell megírnom neked, hogy az a bizonyos cserkészszolidaritás gyakorlatban nem sokat számít, és az öregek eredménnyel fiatalok helyettünk – sőt ellenünk!

Az úgy borzasztóan bosszant. Nem is a Te cikked miatt, hanem sok más még ilyenebb ilyesmiért. Apró féltékenységek és minden eredményes terv elgáncsolás gyönyörűen folyik cserkészberkekben is. Szövetségtől Fiatalmagyarságig [!]. Aki ember az egész társaságban: Sík Sándor²⁴ nincs itt. És ha itt van, nagyon fáradt ember. Múltkoriban beszéltem vele egy keveset. Rólad is szó esett.

Most részletes levelet nem tudok írni Neked. Ha eddig nem kaptad meg a múltkorit a Jegyzőkkel, írd meg, és leveled vétele után azonnal összekaparom újra, ami lényegest mondani szeretnék.

A Napkeletnek írok kritikát a könyvedről.²⁵ Szekfű Gyulának már írtam,²⁶ és lehetséges, hogy a Magyar Szemle Figyelő rovatában írhatok rólatok. Ez esetben persze az egész Kollégium kiadványairól lenne szó. Ha ez a dolog eldül, azonnal írok Neked, és ebben az esetben nagyon kérlek, hogy a cikk érdekében összes kiadványaitokat próbáld meg majd sürgősen megküldeni. Az csaknem biztos, hogy – ha ez a figyelőbeli részletes cikk nem is sikerül – recenziót sikerül hozatnom a könyvről.

A hét végére föltétlenül tudok majd részletesebb levelet indítani a címedre.

Talán, nagyon talán sikerül feltámasztani a Névtelen Jegyzőt. Erre az esetre szeretném, ha Kollégiumotok csatlakozna hozzánk. Persze elsősorban írói minőségben. Ha valami propagandát Szegeden kifejtenétek, az jó lenne ráadásnak. De nem erről van szó. Hanem arról, hogy kevesen vagyunk. Ha gondolkoznál, milyen munkatársakat adhatnátok Ti egy esetleges reinkarnáció esetére, hálával venném. De ez még nagyon a jövő zenéje. Várom a válaszat, és szeretettel köszöntelek:

Szabó Zoltán

5

Budapest, 1933. április 10.

Gyuszikám,

ne haragudj, hogy olyan nagy idők óta nem írtam, de pocsékul sok dolgom volt az utóbbi időben, most is akkora levélrestanciám van, hogy kétségbe kell esnem, ha rá-gondolok. Leveleim illetékessége Jeruzsálemtől Starý Smokovecig, illetve Berlinig terjed, szóval még csak közép-európai relációkban sem tudnék pillanatnyilag megállni. Képzelheted, mit jelent ez egyrészt időben, másrészt – hogy ne vágjak fel – portókölt-ségben is.

De mindent félretéve megpróbálok egy helyes kis levelet rittyenteni Neked, és ne haragudj, ha most csak a legszükségesebbekre tudok szorítkozni. Üzlet, üzlet és üzlet. Fiatalságom miatt lehetőleg csupa nobile officium. Olyan előkelő vagyok ebből a szempontból, mint egy Grál-lovag, és olyan szegény, mint egy sarutlan karmelita.

A Szemlében jött kritikához csak annyit, hogy ott nemigen lehetett szívem szerint írnom, amint azt szerettem volna, ha a könyvedről van szó. Honi konstruktív berkeinkben még e dicséretben is az arany középút az egyetlen bevezető és közölhető műfajforma. Buday Gyurkának is sokkal nagyobb platinaérmét tűztem a mellére, de Szekfű, úgy látszik, egyéni véleménye miatt rézzé csökkentette. Viszont több is veszett Mohácsnál. Megkaptad a tiszteletpéldányt az áprilisi Szemléből? Én ugyan szóltam nekik, de mit lehessen tudni? Ha nem, írd meg, és azonnal küldök Neked egyet.

Fiatal Magyarorságot gyanítom, megkaptad már régen. Itt kedvem szerint való szubjektív micsodát írhattam a könyvről, cikkedet is lehozták végre, mikor már úgyis meg volt hiúsítva, hogy egy számban adjuk a fiatal egyesülések keresztmetszetét.

Hogy cikkedet a tördeléssel mennyire elrontották, arról ne szóljon ajakam. A Fiala Magyarorság tördeléséről egyáltalán nem szeretek beszélni. Mert az erről egyetlen lehetséges hangnemet nem tűri a keresztény nemzeti alap. Non mea culpa. Persze ráírtam arra a kis micsodára, amit a programotokból csináltam, hogy a cikked alá tördelendő, de hát errefelé nem a szellem az irányadó, vagy az összhang, hanem a milliméter.

Mindamellet örültem, hogy a Fiala Magyarorság neveddel nemesedett. És a magam, továbbá az itten dolgozó néhány fiatalok nevében kérlek, hogy ne álljunk meg ennél a cikknél. Jó lenne, ha a következő szám részére is írnál valamit. Persze ezt gyorsan kel-

lene, hogy legkésőbb tizennyolcadikára megérkezzék hozzám. Gondolok arra, megíratnád, hogy látod Te mint etnográfus, folklorista, egyetemi hallgató és elsősorban mint intelligens fiatal, mint nem frázis magyar a falujárást, és ha az öregcserkész-kezetekben ilyesméről mint programról szó esik, milyennek látja az irányt a tefajta. Aki nem Nagyon lelkes és tiszteletreméltó érzelmi magyar, hanem azon túl is valami.

Vagy szól ebben a számban, ha Isten és a Fodor is úgy akarja, néhány cikk a revízióról.²⁷ Ha erről eszedbe jut valami, persze nem általánosságban, hanem külön szemzőg kapcsán, azt is nagyon szívesen venném.

Apropos revízió. Aki Erdélyi Fiatal Magyar jellegével ír cikkeket a FM-ba, fenn volt Pesten. Nagyon okosat beszélgettünk vele a Kecskeméti sörözőben, s aztán végig a városon. Majd alkalomadtán szólok Neked erről.

Mikor jössz te Pestre? Jamboree-ra feljössz?²⁸ Milyen beosztásban leszel? Akkor szeretnék Veled néhány beszélgetőestét kiszakítani a ramazuriból. Ha egyszer fölvetne a pénz, meglátogatnálak benneteket valami filléres gyors alkalmi boldogságát használván ki.

Radnóti könyvét²⁹ nagyon köszönöm. Megint szép ízléssel dolgoztatok, mint rendszeren. A Szemlében a kritika most egy ideig nehezen megy, egyszerűen azért, mert csak minden harmadik-negyedik számban hoznak könyvismertetést mellékletben, és verseskötet amúgy is a lehető legkedvezőtlenebb helyen kap helyet. Írni mindenesetre fogok róla, lehet, hogy a Napkeletbe a te könyveddel megpróbálom egy kalap alá fogni, mint két új szegedi kiadványt a kettőt.

A kötet különben olyan, mint Radnóti lírája általában. Jó, de ez nem a versek jósága, nem témaké, nem gondolatoké, hanem a stílusé. Radnóti az Illyés Gyula-féle költők közé tartozik, nem ver... nem rázza meg az embert, viszont olvasni jó. Stílus dolga és költő dolga. Tőlem ez a fajta költészet elég idegen, ami nem jelenti azt, hogy ne tudnám értékelni vagy éppen nagyra becsülni. Más, amint ír az ember, és más, amint olvas.

Írj nekem öregem minél előbb, és tégy le arról a téveszméről, hogy engem zavarsz a leveleddel, ha már rég nem tudtam írni. Erről szó sem lehet. Viszont meg kell bocsátanod, ha néha ennyire is elkésem, mint most teszem.

Magánélet... a legjobb lenne erről írni Neked. Azt hiszem, elég érdekeset tudnék neked mondani. Van egy infámis tulajdonságom, hogy a legtöbb ember, akivel összekerülök, rögtön a sötét és bizalmas dolgaival is megmutatkozik nekem. Ez a művésznek jó, az embernek rossz. Többet éltem ilyen szekundér módon, mint amennyinek a tizedét egy átlagember éli az élete folyamán. Persze hivatalosan huszonegy éves vagyok, mint ember.

Most az utóbbi időben a magánéletet nagyon éltem ahhoz, hogy írni tudjak róla. Ma pedig annyi a dolgom és ideám, ami nem vág szorosán egy magánélet érdekszféráiba, hogy teljesen elhanyagolható vagyok, mint ember.

Ezért, és mert nem futja időből, most megint elvágom a levélírást, mert különben sohasem fejezem be.

Stop. Küldj verseket tőled, jó. Vince Andrást most már úgy-ahogy ismerek, viszont Ortutay Gyula lírájáról nem sokat tudok az előszaván kívül. Ámbár lehet, hogy az esszé a leglírikusabb műfaj.

A Névtelen Jegyzőről nagyon szeretném egész őszinte és ha lehet, részletes észrevételeidet. Persze semminemű szépítésnek helye nincs. Magam is tudom a Jegyző helyét a nap alatt, és helyét az én tetteim között, de szeretném tudni, hogy látod Te Szögedéből.

Ugyancsak kérem véleményedet a Jegyzőben megjelent két tanulmányaimról (Pugnans és Urbanus),³⁰ továbbá a nagyobb számú verseimről, amelyeknek különben, ha részedről is megvan a hajlandóság, kéziratos folytatása következik.

Írj és szervusz

Zoltán

6

1933. május 15.

Kedves Öregem,

ne haragudj, hogy olyan nagy idők óta nem írtam Neked, de május elsejével beütött nálunk otthon a ménkű és a költözködés, minek következtében jelenleg másutt lakom én, és másutt lakik az íróasztalom stb.

Szóval jelen pillanatban igen bizonytalan állapotban leledzem, és ez a pillanat tart már csaknem két hete.

E mellett természetesen a szokásos elfoglaltságaim megvannak, és teljesítendő, hát gondolom, nem olyan nagyon vétkes mulasztás tőlem, hogy lapodra ekkora időig nem válaszoltam, és hogy most is meglehetősen keveset és inkább üzletszerűségeket tudok csak Neked írni.

Azt hiszem, már említettem neked, hogy a kötetedről a Napkeletbe is megpróbálok valami recenziót elhelyezni. Már ott van, kiszedték, és a következő (június) vagy legrosszabb esetben júliusi számban jön.

Radnóti-val most a közeljövőben nem tudok mit csinálni. Szemlében csak minden negyedévben emlékeznek meg, és akkor is mindenről inkább, mint verseskötetekről. Napkeletben állítólag már jött róla kritika, ámbár nem emlékszem rá.³¹ De majd megkísértek valamit.

Mondd, feljössz a jamboree-ra? Szeretnék Veled valahogy látásbeli ismeretségbe is keveredni. Lenne beszélni- és vitatnivalóm elég, úgy hiszem. Olyan is, ami így levélce nehézkesen megy, sok elszánást és portoköltséget igényel. Próbálj meg valamit, ha eddig nem lenne biztos, hogy megjelenj Gödöllőn, mert szeretnék valami rendesebb társaságot összehozni a Fiala Magyarok köré. Erre a jamboree soha vissza nem térő alkalom, és Téged semmiképpen nem akarnálak kihagyni.

Ha nyár folyamán valami isteni csuda révén pénzes ember lennék, és menne valami filléres gyors vagy ilyen alkalmatosság, akkor nagy sietséggel lemennék Szegedre, még úgysem voltam, és ily módon is találkozhatnánk esetleg.

De gyere inkább Te a jamboree-ra, mert az hosszabb...

Egy konkrét kérésem volna irányodba. Ha tudsz szólni hozzá, tedd minél előbb. A Napkelet helyettes szerkesztését most átvette Németh Antal, nagyon rendes ember, kiváló fej, és most azzal foglalkozik, hogy átszervezi a Napkeletet fiatalra. Egyébként nálatok Szegeden rendezett hosszú ideig.³²

Mármost:

Van neki egy terve, mely több zeneakadémiai előadást irányoz elő jövő őszre (ezt sub rosa mondom Neked, senkinek se beszélj róla, és ne áruld el, hogy tudsz róla, mert nekem esetleg kellemetlenségem lehetne emiatt). Az előadások néhány magyar tájegységeket venne elő témának, az onnan elszármazott értékeket venné számon és kutatná, hogy tulajdonképpen mi is az, amivel az illető magyar tájegység hozzájárul ahhoz, amit

magyarságnak nevezünk, és amit még nemigen fogalmaztunk meg, hogy micsoda tulajdonképpen. Szóval ezek az előadások vagy vitaestek lennének az összetevők, és a nemzeti lényegnek tulajdonképpen mi volt a kellene, hogy előjőjön ezekből eredőnek.

Ezek az előadások pedig nem lennének szokásos sablon szerint megcsinált, unalmas felolvasások, esetleg kevés szavallattal tarkított szintelenségek. Hanem mindegyik számára olyan formát kellene találni, ami maga is hangsúlyozza és aláhúzza a téma lényegét és a vita eredményét.

Szóval kellene egy olyan formát találni egy két-két és fél órás előadásra, amely az Alföld lényegét, értékeinek kitermelődését, értékeinek milyenségét önmagában is megpróbálja adni. Téged, mint folkloristát is, mint szegedi diákot is megkérnélek tisztelettel, ha tudsz ehhez az éppen elég nehéz problémához valamit mondani, vagy lenne valami ötleted, azonnal írd meg nekem. Körülbelül annyit kérnék ezzel kapcsolatban, hogy valamelyik sétádon gondolkozz ezen egy kicsit, és azonnal írd meg nekem, ha valami, akármi eszedbe jut. De lehetőleg hamarosan. Próbáld meg.

Egyébként szeretném megtalálni a módját, hogy a lassanként majd kialakuló fiatal gárdában Te is benne légy. Ez ugyan csöppet se lesz nehéz.

Még egyszer: az előadástudógról senkinek se szólj! Ha valakivel meg akarsz beszélni valami idevonatkozót, beszélj meg, mint általánosságot.

Küldj verseket. Magam csak azért nem küldtem, mert összes kézirataim az íróasztal fiókjában pihennek, és most nem tudok Neked semmit előkotorni.

Írj vonatkozás és kímélet nélkül a Névtelen Jegyzőről. Én is tudom a helyét a nap alatt, de szeretném tudni, te hogyan látod.

Válaszolj minél hamarabb, mi újság nálatok, mit hoztok ki legközelebb, írj valamit arról, hogyan vagytok ti együtt ott Szegeden, mi az, ami összetart a könyvkiadó-ambíciókon kívül, magad hogy vagy?

Várom a válaszodat, az anyémnél bővebb leveledet és szervusz

Z.

(Folytatása következik.)

Jegyzetek

1. Az 1933. május 24-én kelt levélből.
 2. *Fiatall Magyarorság*, 1932. április.
 3. Boldizsár Iván (1912–1988) író, újságíró. Többek között Szabó Zoltán, Örkény István, Thurzó Gábor iskolatársa a budapesti piarista gimnáziumban. 1932 során Szabó Zoltánnal együtt szerkesztették a *Névtelen Jegyző* című, nemzedéki szerveződésű irodalmi lapot, majd 1934-től szerkesztőbizottsági tagok voltak a *Fiatall Magyarorság* című öregcserkész-organumnál. 1936 és 1938 között a Szolgálat és Írás Munkatársaság könyveit szerkesztették, a sorozatban jelent meg Szabó Zoltán A TARDI HELYZET és a CIFRA NYOMORÚSÁG című szociográfiája. 1945 és 1948 között az *Új Magyarország* szerkesztője volt, a lap ki-

adásában látott napvilágot Szabó Zoltán angliai úti élménye, AZ ANGLIAI VÁZLATKÖNYV 1946-ban.
 4. Hegedüs Géza (1912–1999) író, költő, újságíró a Markó utcai Berzsenyi Dániel Gimnáziumban Vajthó László tanítványa volt, a lap alapításának idején a Pázmány Péter Tudományegyetem hallgatója. A *Névtelen Jegyzőről* többször is megemlékezett, többek között irodalmi arcképcsarnokában, a *Tiszatáj* 1995. márciusi számában és egy a Petőfi Irodalmi Múzeumnak adott interjújában is.

5. A lapalapítók vegyes érzelmekkel vehették tudomásul, hogy Karinthy a nekik szánt írást – az utolsó bekezdés nélkül és némi módosításokkal ugyan – IRODALMI LAPOT ALAPÍTANAK. ÉN-

TÖLEM KÉRNEK TANÁCSOT címmel már 1932. február 21-én megjelentette a *Pesti Napló*-ban.

6. *Új Látóhatár*, 1962.

7. Továbbá Tersánszky Józsi Jenőtől, Kárpáti Auréltól, Fenyő Lászlótól.

8. Aradi Zsolt, Batiz Dénes, Buczkó Emil, Éri Emil, Faragó Ede, Fodor Ferenc, Gacs János, Major Dezső, Molnár Frigyes, Oláh György, Szőke Imre, Vidovszky Kálmán, Zsembery Gyula.

9. A lapot Fodor Ferenc, Teleki Pál tanítványa és asszisztense, a gazdasági földrajz tudósa szerkesztette, Sík Sándor mellett főmunkatársak Faragó Ede, majd Batiz Dénes, 1934-től pedig Hilscher Zoltán voltak. 1934-től feltüntették a lapon a szerkesztőbizottság tagjait is, akik kezdetben Bethlen [Boldizsár] Iván és Szabó Zoltán voltak, 1937-től Boldizsár Iván, Fábíán István, Kovács Imre és Varga László.

10. Szabó Zoltán: HÁBORÚ UTÁNI EMBER. *Fiatál Magyarorság*, 1933. június. 113. k.

11. Szakmai látogatásáról a *Magyarország* 1934. április 7-i számában, az *ÚJ SZOCIÁLIS VILÁG PÉCSETT* című írásában számolt be Szabó Zoltán, aki Nendtvich Andor és Esztergár Lajos városvezetők országos viszonylatban példamutató szociálpolitikájának ismertetésére későbbi írásaiban is visszatért.

12. 1935-ben a *Fiatál Magyarorság*, a *Magyarország* és a *Katholikus Szemle* oldalain kezdtek megjelenni a felmérések adatai, eredményei, értékelései: Szabó Zoltán: A SZOCIAGRÁFIAI MUNKAKÖZÖSSÉG KÖZLI, A MINDENNAPI KENYÉR AKTÁIBÓL, A KÖNYV ÉS A FALU stb. A vizsgálat alá vett falvak között volt Tard község is.

13. Szerkesztette Bodor Antal (Magyar Társaság Falukutató Intézete, 1935).

14. Egy 1938. november elején Ortutay Gyulának kézbesített kismotyvatvány szövege szerint.

15. Az 1., 2., 6., 7., 8., 10., 12. levél a *Fiatál Magyarorság*, a 4. a *Névtelen Jegyző* fejléces papírján.

16. MONDOKTA VINCE ANDRÁS BÉRESLEGÉNY, MÁTÉ JÁNOS GAZDALGÉNY. NYÍRI, RÉTKÖZI, BETYÁR- ÉS JUHÁSZNÓTÁK. (Bev., gyűjt. Ortutay Gyula, Buday György fametszeteivel. Szeged, 1933.)

17. A Szegedi Fialatok Művészeti Kollégiuma 1932 nyarán alakult a nagy múltú Bethlen Gábor Kör egyetemi szervezet művészeti tagozataként. Tagjai fiatal írók, művészek és szakemberek – többnyire egyetemisták –, akik célul tűzték ki a magyar sorskérdések szólammentes ismertetését, tudatosítását a tudomány, a művészet és a

gyakorlati terepmunka eszközeivel. A csoporthoz tartozott többek között Baróti Dezső, Buday György, a kollégium elnöke, ideológusa, Erdei Ferenc, Gáspár Zoltán, Hont Ferenc, Kárász Judit fotóművész, Ortutay Gyula, Radnóti Miklós, Reitzer Béla titkár, Tolnai Gábor művészeti titkár. Szép megjelenésű kiadványaikról, szociális és falukutató tevékenységük, néprajzi és szociográfiai munkájuk alapján hamar híressé váltak itthon és a határon túl.

18. A *Fiatál Magyarorság*.

19. Ortutay Gyula A SZEGEDI FIATALOK MŰVÉSZETI KOLLÉGIUMA. *Fiatál Magyarorság*, 1933. április 1. 75.

20. Lásd 6. jegyzet.

21. Ortutaynak a 9. jegyzetben említett cikkén kívül ugyanebben a számban, a 79–80. oldalon jelent meg Szabó Zoltán ismertetője a MONDOKTA VINCE ANDRÁS BÉRESLEGÉNY... című kötettről.

22. Szabó Zoltán szerkesztésének idején, az 1934. januári számtól már új grafikai arculattal jelent meg a lap, feltételezhetően Buday tervei szerint, de ezt a tényt a lapon nem tüntették fel.

23. A *Névtelen Jegyző* 1932 májusa és októbere között öt számot ért meg. A lap decemberben közös számot jelentett meg a *Perspektíva* című orgánummal, de a következő évre beharangozott együttműködésből nem lett semmi. A *Névtelen Jegyző* megszűnt, a *Perspektíva* 1934-ben jelent meg legközelebb, de már más szerkesztésben.

24. Sík Sándor (Gödöllő, 1889. január 20.–Bp., 1963. szeptember 28.) piarista szerzetes, költő, műfordító, egyetemi tanár, a hazai cserkészmozgalom alapítója, vezetője. Az 1911–1912-es tanévtől a piarista rend budapesti gimnáziumában tanított, ahol 1922 és 1929 között Szabó Zoltán önképzőköri tanára és cserkészvezetője volt. 1929 decemberében nevezték ki a szegedi egyetem irodalomtörténeti tanszékére vezetőnek. Első évében épp Ortutay Gyula, Radnóti Miklós, Baróti Dezső, Tolnai Gábor évfolyamával találkozott.

25. A MONDOKTA VINCE ANDRÁS BÉRESLEGÉNY... című kötettről szóló írás a *Napkelet* 1933. júniusi számában jelent meg.

26. A MONDOKTA VINCE ANDRÁS BÉRESLEGÉNY... című kötettről a *Magyar Szemle* 1933. áprilisi számában a Könyvmelléklet XI. oldalán jelent meg a kritika aláírás nélküli.

27. Keméri János: IGAZI REVÍZIÓ. *Fiatál Magyarorság*, 1933. május 1. 86–89.

28. A IV. cserkész-világtalálkozót 1933. július 22-től augusztus 15-ig a gödöllői királyi parkban, az Erzsébet-ligetben és környékén rendezték. A tábor főparancsnoka gróf Teleki Pál volt, a táborparancsnokságot a cserkészvezetők alkották, így Sik Sándor és Fodor Ferenc is jelen voltak. „...amikor a jamboree közönséget, hírt és elismerést szerez a fiúcserkésznek, szólni kell arról, hogy a cserkésznek a jamboree nem eredménye, csak eszköze, mondhatnám: tanulóiskolája. A cserkészlet eredménye az, amit a fiúnak adott nevelés a férfiban tulajdonsággá, hitté és tetterővé érlel. A cserkészlet célja és eredménye: a férfi, a fiatal magyar. [...] Ezekből a fiatalokból álló fiatalságot gyűjti egybe a magyar öregcserkészlet, a fiatalmagyar-mozgalom. Ennek a fiatalságnak az állásfoglalásait, a magyarság egészében való elhelyezkedését foglalja magában az öregcserkészlet egy fontos programrész: a fiatal magyarság társadalmi missziója [...mely] a magyar társadalom felé irányuló állásfoglalásokat foglalja össze. A közös nevelési alapra közös véleményeket épít, és ezen a ponton hatásosabb egyesülés az öregcserkészlet, mint a többnyire általános nacionalista jelszavak alá tömörülő ifjúsági egyesületek. Eddigi célkitűzései és részleteredményei egy új embertípus: a háború utáni ember és egy új és fiatal magyarság kialakulását ígérik” – írt a cserkésztől várt reményeiről Szabó Zoltán a *Magyar Szemlében* (1933. augusztus).

29. Radnóti Miklós *LÁBADOZÓ SZÉL* című kötete 1933 januárjának végén jelent meg a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma 6. kiadványaként.

30. Anonymus Pugnans álnéven HERCEG, HÁTHA MEGJÖN A TÉL IS címmel az 1932. július–augusztusi számban, Anonymus Urbanus álnéven A NAGYVÁROS DIKTÁL, MODELLETT ÁLL, KÖVETŐKET NEVEL címmel az 1932. októberi számban jelent meg cikke. Szabó Zoltán 1975-ben a Szabad Európa Rádióban elhangzott KORSZAKVÁLTÁS című emlékezéssorozatában visszatért erre a Babits-kritikájára: „...szegény jó Herceg Ferencet már elég komiszul megleckéztettem a fiatalok felelőtlenségével és könnyedségével, valamikor a pályám legelején, tizenkilenc éves koromban, egy Herceg, hátha megjön a tél is című tanulmányban, amelynek kiadását megbántam később, de nem azért, mert Herceg Ferencet fogta Babitscal egy kalap alá, hanem mert Babitsot tette Herceg Ferencel egy kalap alá.” (Sz. Z.: KORSZAKVÁLTÁS. Osiris, 2006. 308.)

31. A *Napkelet* április 1-jei számában Vajthó László írt a *LÁBADOZÓ SZÉL* verseiről, Szabó Zoltán végül nem írt recenziót a kötetéről.

32. 1933 júliusa és 1935 között Tormay Cecile főszerkesztő mellett Németh Antal (1903–1968) töltötte be a helyettes szerkesztői tiszteletet. 1929 és 1931 között volt a szegedi színház rendezője, 1935-től 1944-ig a Nemzeti Színházat vezette.

SZABÓ ZOLTÁN LEVELEI MARSOVSZKY MIKLÓSNAK

Közéteszi Bibó István (ifj.)

Szabó Zoltánnak itt közölt levelei abból a kis levélcsomagból származnak, amely a levelek címzettjének, a Párizsban élő Marsovszky Miklósnak az özvegyénél maradt fenn. Hozzám e levelek apám halála után kerültek, amikor több kísérletet tettem arra, hogy levelezőpartnereitől vagy azok örököseitől – legalább másolatban – megkap-

jam a leveleit. Feleségem 1984 őszén tanári ösztöndíjjal járt Franciaországban, s ő kereste fel Marsovszkyt, aki ekkor nemcsak apám eredeti leveleit adta nekünk, hanem velük együtt néhány Bierbauer (Borbíró) Virgiltől és feleségétől, valamint Szabó Zoltántól és Keszthelyi Nándortól származó levelet is.